

FRANCE DEJAK

● Vprašal bi vas, kako se je zgodilo, da ste se znašli med tistimi Slovenci, ki so prišli v Rog, nad katerimi so eksekucije izvajali še po vojni.

12. maja 1945 sem prišel iz Borovelj na Koroškem v Vetrinje. 27. maja 1945 pa so me poslali nazaj.

● **Z vlakom?**

Ja, z vlakom. Iz Vetrinje, to je bil prvi transport Slovencev. Šli smo v nedeljo; od nedelje do četrтка so jih pošiljali nazaj. Jaz pravzaprav nisem bil pri domobrancih, bil sem pri policiji. To je bila kriminalna policija, ne pa, ne. . .

● **Ne pa politična.**

Ne politična. Takrat so nas poslali, policijo in tehnično četo. Nazaj smo šli zato — to so rekli Angleži — ne v Jugoslavijo, ampak v Italijo, v Palmanovo, da bomo vsi, da bodo vsi begunci preseljeni tja in da bomo mi nekoliko uredili taborišče. V resnici pa so nas poslali prek Borovelj s kamioni do Podrožce, tam so nas naložili na vlak in odpeljali v Jugoslavijo. Takrat smo še imeli malo upanja, ker je bil naš vlak še brez lokomotive, lahko bi peljal na drugo stran, v Italijo, če pa bi jo priključili na tisto stran proti predoru, smo vedeli, da bomo šli v Jugoslavijo. Tako so nas 27. maja, bilo je v nedeljo, odpeljali čez mejo. Šli smo približno ob enajstih dopoldan in se vozili do treh popoldan. V Kranju smo izstopili in odšli v barake, ki so bile mogoče le kakšnih pet kilometrov ven iz Kranja. Tam smo bili zaprti približno pet dni, nato so nas poslali v Škofove zavode, zaslišani smo bili samo enkrat, samo toliko, da so vzeli podatke, če si sodeloval v kakšnih bojih, čisto formalno, na hitro. Že tam so jih veliko pobili. Takšne, ki jih je kdo spoznal, in pa oficirje. Oficirje so takoj ločili od nas, navadne raje. Enega sem videl še čez dva dni, bil pa je strašno pretepen, saj je bil v bunkerjih in pravili so, da so ga tako stolkli, da so ga s tem pokončali. V Kranju so nas razdelili v tri skupine, skupino A, B in C. V A so bili tisti, ki niso bili nikoli v partizanih, ki so bili najprej pri legistih, potem pa pri domobrancih. V skupini B smo bili takšni, ki smo bili v partizanih. Ob kapi-

tulaciji so nas vse mobilizirali in tako sem bil kake štiri mesece v partizanih. V C skupini so bili fantje, mlajši od 18 let. Vsaka skupina je bila zaprta posebej. Tudi tisti, ki so bili v skupini A, so šli v Škofove zavode, ampak le za dan ali dva, potem pa naprej v Kočevje, kjer so jih pobijali.

● **Koliko pa jih je bilo v tej skupini, približno?**

Težko je reči.

● **No, tako, po vaši oceni.**

S tistim transportom nas je šlo približno osemsto. In ko smo šli iz Kranja v Škofove zavode, nas je bilo tudi toliko. V Škofji Loki so nam pridružili še neke domobrance, mogoče jih je bilo sto, naložili so jih na vlak in nas vse skupaj odpeljali naprej. V Škofovih zavodih v Šentvidu pri Ljubljani smo bili zaprti kake tri dni. Tam so nas še enkrat, na podlagi izjav, ki smo jih dali, oziroma odgovorov na njihova vprašanja, še enkrat poklicali, če smo še tam in če smo pravi. Morali smo še enkrat preveriti, preden so nas odpeljali v Kočevje. V Kranju je še kar šlo, enkrat na dan smo dobili jesti, včasih tudi dvakrat. Za eno zajemalko, za en kozarec je bilo tiste juhe; bili smo strašno lačni, hranili so nas samo toliko, da smo preživel, najhuje pa je bilo to, da nam niso dali vode. Zdaj se nekaj opravičujejo, da tudi sami niso imeli hrane, ampak žeja je hujša od lakote, z njo so nas ugonabljali. Ko sem prišel domov, ko sem ušel iz jame, sem imel taka usta, kot da bi popil nekaj vrelega in žganega, samo zato, ker ni bilo vode. Zaprt sem bil v kapeli, to je bila prej cerkev v Škofovih zavodih, vendar so jo že Nemci spremenili v kinodvorano, potem pa smo bili tam zaprti mi. Zaprtih nas je bilo najmanj tisoč. Ležati nismo mogli, samo stali smo lahko.

Toda pod smo morali ribati trikrat na dan. Da, tudi sedeti nismo mogli. 7. junija popoldne pa so nas iz kapele spuščali na hodnik, po dvajset naenkrat. Tam so opravili nekakšno preiskavo. V Kranju smo morali vse odvreči, ampak če si le imel še kakšno stvar, so te tam pregledali, moral si obrniti vse žepe, sezuti čevlje, napraviti si moral vse, kar so ti rekli. Dvajset naenkrat nas je šlo na pregled ali zaslišanje, tam pa je bilo dvajset partizanov. Vseh dvajset, po mojem so imeli tak ukaz, nas je pregledalo, potem pa so vsakega od nas še pretepali, dokler se jim je ljubilo. Drugi smo čakali na koncu hodnika. Dolgo je trajalo, saj nas je bilo notri mogoče osemsto, tisoč, vso noč do drugega dne do desetih dopoldne. Bil sem dobro tepen, nikomur ni uspelo odnesti cele kože. Toplji so z opasači ali pa s palicami, odvisno je bilo kakšen je bil tisti, ki je pretepal, ali je imel kaj usmiljenja ali nič. Potem so nas poslali nazaj v kapelo za dve, tri ure, ob štirih pa smo

v četrereoredih odšli na železniško postajo pri Ljubljani in se odpeljali v Kočevje.

● Vsi?

Da, kolikor sem lahko videl, kajti v Kranju so vse razvrstili in potem ni nihče več odšel, toliko sem videl. Peljali so nas čez glavno železniško postajo v Ljubljani, čez dolenjsko postajo, kjer je bila streha razdejana, čez Gruberjev kanal, tam pa smo morali izstopiti in na drugi strani je na nas že čakal drug vlak. Tam so nas spet pretepali, včasih je bila tam mestna klavnica, živino so pobijali v njej. Nato smo se odpeljali naprej v Kočevje. Okrog dveh ponoči, 8. junija. V Kočevju smo ostali kar v vagonih, dokler se ni zdanilo. Zaprti in zastraženi. Ko pa se je zdanilo, so nas v četrereoredih peljali v marinišče, v stari Jugoslaviji je bila tam gimnazija, vendar ne v zgradbo, ampak na dvorišče. Tam smo bili približno dve uri. Rekli so, da nam bodo dali zajtrk, hrano, in res smo dobili nekaj, bili so štirje gnili zeljnati listi in več smrekovih iglic kot drugega. Kdor je imel menažko, nekaj jih je ležalo kar naokrog, je šel po hrano, vendar je bila neužitna. Naročili so, naj vržemo nazaj v kotle, če ne bomo pojedli, da bodo zanamcem spet lahko skuhal, dokler ne bodo vsega pojedli. Ven sem pobral nekaj fižolov, nekaj jih je bilo, več kot pol pa je bilo smrekovih iglic. Približno do šestih smo bili v marinišču, potem pa so nas prestavili v dom slepih.

Stavba je dvonadstropna in ko smo šli po stopnicah, je na vsaki strani stal po en partizan in rekli so nam, naj vrednostne stvari ali če imamo kaj skritega, vse, kar je železno, gumbe, šivanke ali denar, vržemo stran, drugače bomo kaznovani z usmrtnitvijo. Nekateri so še metali stvari stran. Tudi nahrbtnike, če so jih imeli, ali pa odeje, pelerine, obdržal si lahko samo tisto, kar si imel na sebi. In ko smo bili vsi zgoraj, kakšnih osemsto ljudi, so nas začeli po deset klicati dol. Ko smo prišli dol, smo stopili v ozko in dolgo sobo, na vsaki strani je stal po en partizan, mi pa smo se morali postaviti v dve vrsti, vsaka je stopila ob eno steno, obrnili smo se proti zidu in prekrižali roke. Nato so nas zvezali z žico in privezali po dva skupaj, z golo žico, z ramo ob rami. Mislim, da zato, da ne bi mogli pobegniti. Dva ne moreta pobegniti, tudi sam ne moreš, če imaš roke zvezane na hrbtu. Rekli pa so nam, da nas bodo zvezali zato, ker se je pri prejšnjem transportu zgodilo, da sta dva ušla in zaklala stražarja, zato je bil nalog, da nas na zaslišanje peljejo zvezane. Zvezali so nas grozno, desno roko sem imel čisto plavo, seveda je bilo odvisno, kdo te je zvezal. Nekatere so še bolj grobo, da so začeli takoj vpit, da bodo za vedno ostali pohabljeni, ker so njihove roke takoj

postale črne. Od tam so nas poslali nazaj v sobe. Tam smo ostali uro in pol ali dve, potem pa so nas začeli voziti proti Kočevskemu Rogu. Pripeljali so majhne kamione, tovarne, po petdeset nas je šlo na enega. Naenkrat so odpeljali po 150 ljudi, najmanj po tri kamione. Ko smo se vzpenjali nanje, smo si morali sami pomagati. Podstavili so zaboj, zasilne stopnice, da smo se lahko splazili na kamion, potem pa so nam ukazali, da moramo klečati, ker so bili kamioni odprti. Če bi stali, bi nas ljudje lahko videli. Imeli smo po štiri stražarje, v vsakem kotu je stal po eden. Na začetku vožnje je bilo kar mirno, ko pa smo prišli iz Kočevja, so stražarji začeli hoditi po nas in nas tepsti. Na koncu smo jih precej napol mrtvih ali pa mrtvih potegnili dol. Samo topli so nas, imeli so celo gorjače. Dobil sem veliko rano na glavi. Nekateri pa so bili še huje pretepeni. Peljali smo se skozi Željne in na desno proti Kočevskemu Rogu. Malo sem poznal okolico.

Vožnja je trajala približno pol ure. Preden smo prišli do morišča, do jame, so približno dvakrat obrnili na križiščih, kjer je bilo več prostora, potem pa so nas vprašali, če vemo, kje je Sveta Ana. Mislim, da so spraševali zato, da bi ugotovili, če kdo ve, kje smo. Nisem slišal, da bi kdo kaj odgovoril. Nato smo se še malo peljali, potem pa smo zavili s ceste in spet smo morali sami plezati s kamionov in tam smo že zaslišali poke. Tam so jih pobijali. Ves dan so jih vozili in nato streljali. S kamiona smo splezali z nogami naprej, nekdo pa je stal tam in nam z nožem rezal čevlje ter nam jih sezuval in jih metal na kup. In če so komu prerezali nogo, so mu jo pač prerezali. Nobenega usmiljenja ni bilo. Ko so nam pobrali čevlje in smo poskakali s kamiona, so nas razvezali in potem smo se morali sleči. Kakšnih osemdeset odstotkov se jih je sleklo čisto do golega, nekaj se jih je tako prestrašilo, da ni so mogli nič, sam pa sem ostal v hlačah: Medtem ko smo se slačili, so nas spet topli. Kar naprej so nas topli. Brata Frenka Mavsarja so topli še huje, samo zato, ker je bil Mavsarjev. Doma je bil iz Šentrupert, ubili so mu očeta in mater in vse brate, on pa je bil domobranec. Drugi so povedali, kdo je, zato so tako delali z njim. Ko smo se slekli, smo šli naprej, kakšnih 150 metrov do podzemeljske jame, v katero smo skakali. Jama je bila v gozdu in do nje so napravili pot, posekali so mlado drevje, da smo lahko šli mimo, in razbili skale, narejena je bila prava steza, po kateri smo morali iti, čeprav smo bili vsi bosi. Seveda so ob poti napravili špalir in nas ves čas topli. Tu so topli zares, vedel sem, da se je nekemu razlilo oko, tako so ga udarili po glavi. In na tistih dvajsetih metrih sem videl najmanj osem mrtvih, ki so jih pobrali in zmetali v jamo. Potem sem prišel do jame in rekli so mi, naj

se pred breznom ustavim. Partizan me je vrpašal, od kod sem, v katerih bitkah sem sodeloval in podobno. Ukazal mi je, da ga moram gledati v oči. Takrat nisem videl, zakaj vsa ta vprašanja, potem pa sem na desni pred jamo videl, da so domobrance zadržali in jih topli po glavah. Videl sem, kako so jih metali notri, in vsi so imeli zvite čeljusti. Kdor je imel zlate zobe, so mu jih zbili, potem pa so ga vrgli v jamo. Zobe so zbijali s kladivom in s palico. Bil je 8. junij približno ob desetih dopoldan, v jami pa sem bil do enih ponoči.

● Na robu jame so streljali drugega za drugim?

Ja, jama je imela odprtino, približno tako veliko kot tale kuhinja, globoka je bila kakšnih dvajset metrov in spodaj širša. Govoril je z mano, imel je brzostrelko, repetiral je, kakor češ, pripravim naj se na streljanje, takrat pa sem skočil v luknjo. Streljal je za mano in me zadel v levo stegno, ampak ne hudo, krogla ni prebila kosti, drugače ne bi mogel hoditi. Potem sem padel v jamo, dvajset metrov globoko. Če bi padel na kamenje, bi se ubil, vendar sem padel na sama trupla. Tri četrte površine jame je bilo pokrite s trupli in še rove je imela. Kot kraške jame. In ko sem hodil, se je pod nogami vse majalo, ker so bili po tleh sami mrličji. Nekateri so bili še živi, vendar tako rajeni, da si niso mogli pomagati.

● Kam pa so streljali?

Povsod. Kolikor sem lahko videl, je bil skoraj vsak, ki je padel dol, še živ. Malo jih je kar obležalo, skoraj vsi so še migali. Ves dan sem opazoval to. Splezal sem na neko skalo. Bal sem se, da bodo koga spustili dol, da jih bo kakšnih deset prišlo dol in bodo vse postrelili. Spodnjice, ki sem jih imel na sebi, sem slekel in šel h kapniku ter se namazal z vodo, ki je polzela po njem, da nisem bil tako viden. Premišljeval sem, da bom mogoče ostal živ. In videl sem, da so jih za mano pobili še najmanj 500. Nekateri so bili zadeti v prsi, da je kri kar špricala iz rane, tako, tri metre visoko. Pobrli so se, govorili, potem pa so kar skupaj zlezli. To je bila najhitrejša smrt. Veliko pa je bilo takih, ki so bili prestreljeni samo skozi vrat, skozi roke ali kaj podobnega. Ti so prosili, naj jih kdo ubije. Vem, da je bilo notri dosti takih, ki so jih še žive zakopali. In ko se je znočilo, so nehali pobijati, slišal pa sem, da so še ostali, videl sem nekakšno svetlikanje, mislim, da so kurili ognje in od časa do časa je kdo vrgel kakšno bombo ali pa streljal, mogoče vsake pol ure. Kajti iz jame je bilo slišati jok in prošnje. Približno enajst, dvanajst nas je bilo pripravljenih na beg ali pa so vedeli, da ne bo nič, bili pa so še živi. Ko se je znočilo in so nehali pobijati, sem prišel dol s skale, v jami je bilo

mraz, vse razgrete so nas vrgli noter, dvajset metrov pod zemljo pa je bilo mraz. Do enih zjutraj smo razmišljali, kaj bi naredili. Nekdo je rekel: »Tukaj so rovi, kar po njih bomo šli in bomo prišli ven.« Nekdo je poskušal, pa se je kmalu vnil in povedal, da ni mogoče, ker je morala jama naprej biti prav majhna. Potem pa so verjetno vsak dan, ko so nehali pobijati, minirali in zemlja je zasula rove. Takrat je padla v jamo bukev, ki je imela premer mogoče kakšnih deset centimetrov, notri so padle veje, potem pa je še toliko zdrsnila v jamo, da je od konca debela manjkalo še kakšnih pet metrov do roba jame. Po njej sem se rešil. Tista bukev je bila edina možnost. Najprej je neki Belokranjec splezal po deblu, vendar se je vrnil in rekel, da je že po drevesu težko priti, zgoraj pa je samo kamenje in to je nemogoče preplezati. Rekel sem, naj mi pomagajo, naj me malo porinejo, on pa je rekel, da se ne spleča, da se zastonj mučim. Po bukvi sem splezal do vrha in se kar zapičil v tisto kamenje, menda sem imel še kakšno drugo pomoč, in prišel do roba jame. Ko sem priplezal do vrha, držal sem se roba, sem videl, da je kakšnih dvajset metrov stran skupina partizanov, ki so kurili velik ogenj. Bila je straža. Potem sem začel lesti v nasprotno smer. Zaslišali so pok in ker sem jih ves čas opazoval, sem videl, da so se vsi zapodili proti meni in vpili stoj, stoj. Ustavil sem se, saj sem vedel, da me ne vidijo, samo slišali so me. Kajti prej so gledali v ogenj in bila je noč. Pok pa so slišali, ampak potem so se obrnili nazaj k ognju, ker so mislili, da je kakšna žival. Nihče ni prišel k jami. Potem sem se čisto počasi začel oddaljevati od tistega kraja. Tam je bilo še deset takšnih, ki bi lahko ušli, pa...

● Kje pa ste se skrivali?

Pri dobrih ljudeh, pri sorodnikih, v gozdu, vsepovsod. 22. maja 1948 sem se vrnil v Avstrijo kjer sem bil do leta 1949, nato sem prišel sem (v Cleveland, avt. op.). Mamo so preganjali, bila je šestkrat zaprta za teden, dva dni ali tri, v Ribnici. Hoteli so priti do mene, bili so obveščeni, da sem ušel.

● Kakšna je bila obtožba proti vaši materi?

Po 22 mesecih je bila oproščena. Zato ker je bila že starejša, dosti je bila v bolnici in je bila popolnoma izčrpana, imela je kakšnih 36 kg, ko je prišla ven. Rekla je, da je niso topli, vendar so jo fizično mučili. Osem mesecev je bila v preiskovalnem zaporu. Zaprta je bila v Rajhenburgu, v ženski kaznilnici.

● Ampak česa so jo obtožili? Saj je niso mogli obtožiti samo zato, ker je bila vaša mama.

V glavnem zaradi tega. Bilo pa je še nekaj. Ko so me peljali čez mejo, je bila tam, če ste že kdaj slišali, križarska vojska. Po-

tem sem šel še nekajkrat iz Avstrije v Jugoslavijo in čez mejo naj bi peljal tudi neko dekle, pa so jo ujeli in od nje so izvedeli zame. Potem so mamó zaprli tudi zaradi tega. Šest mesecev pa je bila zaprta zato, ker me ni prijavila, ko sem ušel iz Kočevja. Še dvakrat sem prišel nazaj iz Avstrije in za vsako mojo pot je dobila še šest mesecev.

Gorazd Suhadolnik

Mladina, štev. 38, 3. november 1989

UBIJALSKA ČETA Z ROGA

IVAN GUGIĆ

To je pripoved I. G., partizana iz 26. dalmatinske partizanske divizije:

Rodil sem se v Veli Luci leta 1925. Stanoval sem doma, pri starših, dokler me partizani niso prisilno mobilizirali 10. 9. 1943. Znašel sem se v 26. dalmatinski partizanski diviziji, kjer sem bil odrejen za delo v angleški bolnišnici na Visu zaradi svoje mladostnosti.

Marca 1945 sem bil priključen XI. dalmatinski brigadi v Gospiću po padcu tega mesta. Odtod sem odšel v boje pri Trstu in po padcu naprej po soški dolini vse do Kranjske Gore, kamor smo prišli 15. ali 16. maja 1945. Tam sem s svojo enoto ostal en dan, dokler se na sedlu proti Koroški niso predale neke nemške čete (vlasovci v nemških uniformah).

Na Koroškem sem ostal 6 dni, bil sem v Celovcu in okolici. Tu sem prisostvoval, ko so angleške čete predajale hrvaške vojaške, ki so se jim prej zaupajoč predali, ter jih izročale prevarane titovcem. Zatem smo bili z vlakom poslani v Jugoslavijo, skozi predor na Jesenicah, ker nam zavezniki niso več dovoljevali ostati na Koroškem.

Čez en dan smo se peš premaknili v Kranj (okoli 24. ali 25. 5.). V Kranju, točneje v Primskovem, preko mostu, smo ostali še en dan. Tedaj je prispelo povelje iz štaba 26. divizije štabu XI. dalmatinske brigade, da se izbere iz cele brigade (imela je 4 bataljone) najzaupnejše komuniste, tako častnike kot vojake, za neko zaupno nalogo. Iz njih so sestavili posebno četo. Takrat mi je takoj moj sovaščan, podporočnik D. J. zaupal, da smo izbrani za ubijanje ujetih hrvaških, slovenskih in nemških vojakov. Moja tretja četa (in jaz osebno) smo bili določeni za premljanje in zaščito te novoformirane enote, ki je štela 60–70 ljudi. Ukazoval jim je NIKOLA MARŠIĆ iz okolice Makarske, nekoč namestnik komandanta 2. bataljona), komisar čete je bil IVAN BOKEŽ-CRNOGORAC, glavni komandant pa je bil major SIMO DUBAJIĆ iz Kistanja pri Šibeniku, načelnik štaba IV. armade, operativni oddelek.

Zjutraj 25. ali 26. maja 1945 je ta ubijalska četa, spremljana s 3. četo 3. bataljona, krenila v Ljubljano, kjer smo se izkrcali iz kamionov v taborišče z lesenimi barakami pred Ljubljano, kjer je bila množica ujetnikov, vojakov in civilov, celo žensk in celih družin. Zvedel sem, da se taborišče imenuje ŠENTVID, kjer je bila škofijska gimnazija (škofovi zavodi), a ograjeno je bilo z žico. Nam niso dovolili hoditi med taboriščnike, vendar je tista četa ubijalcev hodila v taborišče in kradla ure, nalivna peresa, prstane, zlatnino itd. Mi smo vedeli, da jih imajo tu za pobitje.

Našo tretjo četo sta dva kamiona okoli desete ure istega dne odpeljala na zbiranje in spravilo opreme pobitih ujetnikov. Vozili so nas 4–5 km v smeri Tržaške ceste, ki gre proti Trstu. Najprej smo šli 1,5 km nazaj proti Ljubljani, nato pa smo krenili desno po širši poljski stezi okoli 3 km (skratka, iz škofovih zavodov v Šentvidu, kjer je danes vojašnica, so šli do vasi Glinice nad Podutikom, op. I. Ž.). Tu smo prišli do kmečke hiše v sadovnjaku, iza katere je bil gozdiček in njiva ter neka jama okoli 100 m daleč od hiše (BREZARJEVO BREZNO, op. I. Ž.). Ko smo prispeili, sem videl skupino ujetnikov, okoli 50 ljudi, ko jih slačijo ter vežejo z žico za roke dva po dva, te pare pa so spet povezali z žico med sabo. Tiste, ki so se zgrudili od izčrpanosti ali strahu, so naložili med dvojico močnejših, da so jih nosili do jame, ob tem pa so jih pretepali. Ukazovali so jim, da pojejo »Sjeno slama, kuča — jama«.* Slačili in zvezovali so jih tisti, ki so jih tudi pobijali. Ljudi so dovažali s kamioni s spremljavo slovenske kurirske enote pod komando nekega visokega plavolasega kapetana Slovenca, borca od 1941 s spomenico. S kamioni je približno vsako uro prihajala ena tura in to cel dan, vsega okoli 40 kamionov, zvečer pa so se hvalili, da so pobili 800–1000 ljudi. Da bi se streljanje manj slišalo, so nameščali na angleške ročne strojnice z 20 naboji t. im. »dušilec« na cev.

Ubijanje je potekalo ob breznu in to v glavnem s kroglo v tilnik, nekateri pa so tudi živi poskakali v jamo, globoko vsaj 50 m. Mnogi niso takoj izdihnili, temveč so stokali v jami, nakar so partizani od časa do časa metali v jamo angleške bombe. Te žrtve so bili predvsem Slovenci, nekaj pa tudi Hrvatov, ki so bili vsi ustaši. Okoli enajste ure sem se prikradel do jame in pogledal vanjo, vendar se ni nič videlo. Nakar sta me Bokež in Maršić tako udarila, da sem se okrvavljen onesvestil. Naši spremljevalni četi tega ni bilo dovoljeno gledati. Tu smo ostali do večera in zbirali robo pobitih ljudi (neke zelenkaste uniforme in druge reči).

* Glej stran 53.

V taborišče v Šentvidu smo se vrnili okoli 8. ure zvečer. Tega večera je prišel ukaz majorja Sime Dubajića, da se pobijanje več ne vrši poleg mesta, kjer lahko ljudje zvedo za tako skrivnost. Govorilo se je, da bodo jamo minirali skupaj z mrtveci, da se skrivnost tako zakoplje. V času ubijanja so kri okoli jame posipavali z živim apnom, da se niso mogle zbirati muhe, in da kri ne bi zaudarjala. Apno je prinesel nek kmet.

Zjutraj smo krenili z vlakom v KOČEVJE, ki je bilo zelo razrušeno. Mi smo se nastanili v neko na pol porušeno kasarno okoli 800 m izven mesta, kjer so bile nekoč nemške čete. Likvidatorska četa je prispela pred nami, vendar jih nismo več videli. Po pripovedovanju kolegov je že odšla v gozd, dve-tri ure hoda daleč, vendar tega točno ne vem. Vem le, da so tam bile v času vojne partizanske postojanke. Ta gozd se je imenoval KOČEVSKI ROG.

Naloga moje čete je bila, da najprej sprejmemo v kasarno tiste, ki so jih privedli slovenski kurirski odredi, hkrati pa so še v sobah z njih snemali opremo, iskali orožje in zlato — bilo je nabrano 5–6 kg zlata, a za dragocenosti je bil odgovoren komisar 3. čete LJUBO BARBARIĆ s Hvara. Mi smo zlagali opremo v kupe ter jo vozili na železniško postajo. Rekli so nam, da se bo oprema predelovala v vojaške obleke. Prav tako je bila naša naloga paziti na ujetnike do prihoda kamionov ter jih nalagati nanje. Poveljnik čete je bil IVO FRANKOVIĆ s Pelješca.

Mi smo bili celih 8 dni v Kočevju. Dnevno je prihajalo 10 in več vlakov z zaplombiranimi (zaprtimi) vagoni, vedno najmanj 10, a včasih tudi po 20. Te ljudi so dovažali iz Ljubljane, vendar mogoče tudi iz drugih krajev. Skoraj vsi so bili vojaki-moški, vendar tudi nekaj žensk, ki so jih pred jamo tik pred postrelitvijo posiljevali. Nekaj je bilo tudi nedoraslih mladeničev od 15. do 16. leta in vem za primer, ko je kapetan, plavolasi Slovenec, preprečil streljanje enega takšnega fanta, verjetno ker ga je poznal. Od tistih, ki so šli skozi moje roke, je bilo več Hrvatov, kot pa Slovencev, vendar je bilo tudi nekaj srbskih četnikov. Ne vem, katere čete so bile tu pobite. Vseh pobitih, pravijo o dveh jamah, je bilo 30–40.000 v osmih dneh. Ko so morilci šli po osmih dneh na Bled na počitek, bila je ravno nedelja, je bil zaradi tega v soboto prirejen zanje neki ples s ženskimi. Na plesu so se hvalili da so likvidirali 30–40.000 sovražnikov v osmih dneh. Po oblekah, ki smo jih odpravljali iz Kočevja, je bilo preko 30.000 pobitih. Mi smo iz Kočevja poslali okoli 20 vagonov opreme, a dnevno 2 do 3 vagoni.

Glede žensk lahko izjavim, da sem jih videl 10–15, vendar sem videl za obdobje moje prisotnosti samo en del teh nesrečnih

ujetnikov, sigurno pa je bilo teh žensk dosti več kot pa 15. Njih niso slačili v naši kasarni ampak so jih do morišča vodili oblečene; pred jamami so jih posiljevali ter so se kasneje s tem hvalili, predvsem neki KAČIĆ BOŽO s Hvara, po činu Titov zastavnik. Ženske so še posebej ubogo izgledale in so neprestano jokale, bile pa so ločene od svojih mož, ki so bili hrvaški častniki, pobiti pri Kočevju. Z njimi ni bilo nobenega otroka. Ženske so bile oblečene običajno v meščanske obleke, nekatere pa so nosile vojaške hlače in čevlje, to pa verjetno zaradi lažjega potovanja. Nam sploh niso pustili priti v bližino žensk, ker so očitno likvidatorji imeli z njimi svoje namene. Poleg žensk sem videl mogoče do 200 fantov starih od 14–15 let, ki so nosili uniforme, mislim da je šlo za ustaško mladino. Njih so pobili vse, razen prej omenjenega fanta, rešenega od kapetana Slovenca. Vsi so govorili, da so nedolžni, in da niso ničesar naredili, mnogi so tudi jokali.

Vagoni z ujetniki so izgledali strahotno. Ker jim niso pustili iti na potrebo izven vagonov, so bili vagoni onesnaženi ter polni smradu. Na poti sploh niso dobivali ne hrane ne vode, in ne vem niti kako so jih hranili v taborišču. Vsekakor je res, da so iz vagonov nosili nezavestne in marsikdaj nore ljudi, a drugi so se od slabosti in žeje opotekali in padali. Te so potem premljevalci pretepali ali eventuelno natovorili na hrbtno bolj zdravih in močnejših kolegov ujetnikov. Ne vem, ali je bil pri tem kdo pobit. Od postaje do kasarne so šli peš in še oblečeni. Zavedali so se, da gredo v smrt. Nekateri od ujetnikov so glasno protestirali in govorili likvidatorjem, da bo prišel dan pravičnega maščevanja. Drugi so jokali, omenjajoč pri tem ženo, otroke, mater... Nekateri so govorili, da so počeli dobro in reševali celo partizane ter prosili, da se jih usmilijo, vendar noben ni bil uslišan. Zaslišanj, selekcij med ujetniki ali sojenj ni bilo: vsem privedenim v Kočevje je bila namenjena smrt. Skupaj so bili pobiti hrvaški domobrani, ustaši, četniki, Rupnikovi domobranci in še mnogi. Bilo je celo nekaj malega nemških vojakov v uniformah, posebno oficirjev. Tu so ubiti tudi dva ali trije ustaški polkovniki, vendar se ne spominjam, kako se imenujejo.

Slišal sem, da je več ljudi pobegnilo izpred same jame, ko so že videli, da bodo čez kakšen trenutek pobiti in so potem tvegali življenje, pri čemer so se nekateri tudi rešili, vendar so jih nekaj partizani ubili, ko so streljali za njimi.

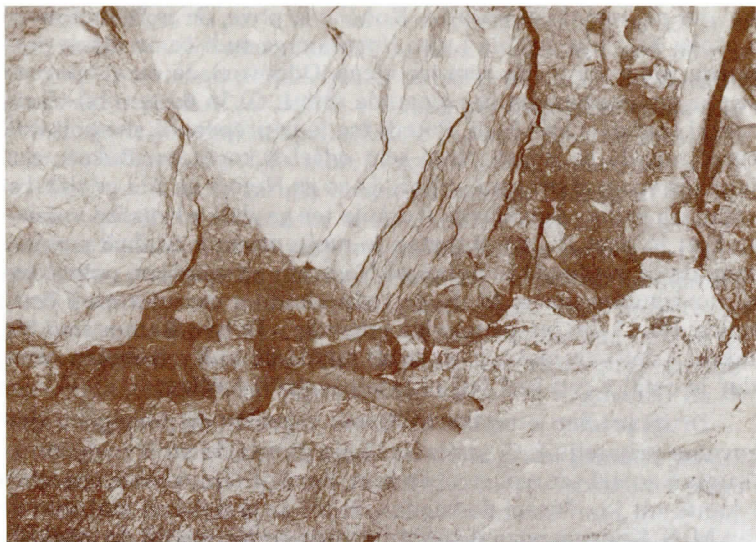
Jaz sem rešil nekaj ljudi in to v teh dveh primerih:

Prvič: pred kasarno v Kočevju sem opazil nek meni znan obraz. Najprej nisem vedel, kdo je, zato sem ga vprašal, odkod je. On se je ves tresel in ni mi takoj odgovoril. Spet sem ga vprašal

ter mu pri tem dajal korajžo. Končno le pove, da je Dalmatinec, z otoka Korčule, iz Vele Luke. Vprašam ga tudi če on mene prepozna, glede na to, da sem jaz njega. Odgovori, da me ne pozna. Jaz se mu predstavim in rečem, da sem I. G., in da sem bil v križarski fanfari v Veli Luci. Potem me je le prepoznal, me poljubil roteč me, da ga rešim. Nato sem odšel h kapetanu Bokežu ter jamčil s svojo glavo zanj, rekoč, da so ga Nemci na silo odvedli s seboj ob priliki zapuščanja Korčule ter ga dali v hrvaško vojsko (takrat je imel 15 let). Kapetan je mojo prošnjo odobril s pogojem, da če zvedo, da je pomagal Nemcem ali ustašem, potem tudi jaz izgubim glavo. M. S., je vedno hodil z menoj v moji četi, nakar čez 15 dni prispe ugoden odgovor v Tetovo, kamor sem bil takrat s četo premeščen, tu je bil mladenič tudi osvobojen, vendar je ostal v četi še 2 leti na odsluženju vojaščine.

Drugi primer je ta: isti M. S. me je prosil, da pomagam njegovemu prijatelju I. G. iz Slavonskega Broda, ki stoji v vagonu z drugimi vojaki ter trpi stražno žejo. Zgrabil sem vodo iz cisterne v kanto ter jo odnesel do vagona, ki mi ga je pokazal moj sokrajan M. S. Ker sem poznal spremljevalce, so me pustili do vagona, odprl sem ga ter jim dal vodo. Ko se je straža premaknila dalje, sem spustil I. G. in še štiri vojake, ki jih je izbral, nakar so pobegnili preko železniške proge ter neke livade v gozd proti jugu. Bila je še poltema, prvi mrak, zato jih niso opazili. Pred pobegom mi je v znak zahvale dal neko zlato verižico z vratu, se mi zahvalil ter dejal M. S., da mi da njegov naslov. Kasneje sem dobil deset, petnajst zavojev iz Slavonskega Broda s šunkami, moko, mastjo, klobasami itd., mi pa smo njim poslali nekaj olja in smokev. Zavoje mi je lahko poslal, ker mu je M. S. poslal v Slavonski Brod moj domač naslov, tako da so zavoji naprej prispeli na očeta, a kasneje name, ko sem po štirih letih prišel domov leta 1949 (ker sem odležal 6 mesecev v vojaškem zaporu na Novi Vesi v Zagrebu).

Po osmih dneh je pobijanje te ubijalske čete prenehalo, vendar ne vem, če ni kdo drug prej in kasneje tam pobijal protikomunistov. Slišal sem, da so prišli neki ljudje v civilu, ki so imeli nalogo, da minirajo skale ter tako zakrijejo masovne grobove, nakar so preko tega strašnega mesta položili še zelene veje. V soboto, zadnji dan morije, je prišla neka komisija višjih oficirjev v uniformah, ki sem jo osebno videl (bilo je 5-6 ljudi, med njimi polkovnik DULE KORAČ, Srb s Korduna ter ostali, podpolkovniki in majorji), z njimi pa še dva ali trije civili v lepih oblekah. Pri nas v kasarni so se zaustavili kakšne pol ure, sprejela pa sta jih Simo Dubajić in komisar Ivan Bokež. Prišli so pogledat, kako

Ta prizor so odkrili jamarji 45 let kasneje v breznu Pod Krenom

spravljamo obleke, posebno skrb pa so posvetili zbiranju zlata ter ga na koncu ponesli s seboj. Predal jim ga je Bokež, tako da nam niso pustili niti enega peresa za pisanje. Bokež ni imel kasneje zaradi predanega zlata nobenih težav, kar pomeni, da ga je predal v roke pravim osebam.

Po tem so odšli v gozd, k jamam — masovnim grobovom. Pri prihodu komisije sem izvedel, da je njihova naloga pregledati, kako je opravljeno delo masovnega pobijanja in če so dovolj dobro zakrite vse sledi tega masovnega pobijanja ljudi. Komisija ni prišla nazaj v Kočevje. Pred odhodom komisije se je slišalo iz Kočevskega Roga nekaj zaporednih eksplozij in bili smo prepričani, da se s tem prekrivajo jame s tisoči mrtvih teles.

Morilska četa je v nedeljo (3. junija, op. I. Ž.) zjutraj okoli 7. ure odšla z vlakom preko Ljubljane na Bled. To sem zvedel kasneje, ko so se likvidatorji vrnili v svoje čete v Makedonijo. Pripovedovali so, da so bili dobro nagrajeni, tako da so dobili 10–12 dnevni počitek v nekem hotelu na Bledu, da so bili zelo dobro hranjeni, in da so se izvrstno zabavili, saj so se kopali in imeli na razpolago čolne, vsak večer pa je bila za njih prirejena predstava neke amaterske skupine, poslana jim iz štaba divizije. Vsi so bili visoko odlikovani in vsak od njih je imel dve do tri odlikovanja, imeli pa so tudi zlate ure, fotoaparate ipd. Med temi največkrat

odlikovanimi ubijalci je bil neki ČEPIĆ ANTE iz Makarske, kurir štaba brigade, mladinski predsednik, star 21-22 let.

Po teh dogodkih so mnoge od teh likvidatorjev grabili živčni napadi (t. im. partizanska bolezen). V vsakem primeru so jih imeli za najzaupnejše med najzaupnejšimi partizani-komunisti.

Moja četa je ostala v Kočevju do nedelje zvečer, nakar je bila premeščena z vlakom v Kranj, kjer smo ostali deset dni, nato pa bili poslani dalje v Makedonijo, v Tetovo, kamor smo prispeli 7. julija 1945.

Resnico povedanega sem pripravljen pričati pred vsako pooblaščno komisijo, pripravljen pa sem jo jamčiti tudi s svojim življenjem.

Rim, 14. oktobra 1953.

I. G. je bivši podporočnik šole rezervnih oficirjev, v času likvidacij pa je bil navaden vojak XI. dalmatinske brigade.

(Povzeto po publikaciji **Molba obrambenog fonda bleiburških žrtava**, 1989, Sudbury, Kanada)

Pričanje Ivana Gušića je objavila Slobodna Dalmacija 11. 5. 1997 (s pripisom, kako je do pričevanja prišlo).